

Juridische opinie

van

Phon van den Biesen, advocaat in Amsterdam

inzake

juridische aspecten van mogelijke deelname van Veolia Transport Nederland Openbaar Vervoer B.V. aan aanbesteding openbaar vervoer Stadsgewest Haaglanden (10-0729.KKN)

19 april 2012*

Samenvatting

Het Stadsgewest Haaglanden voert een aanbestedingsprocedure voor een openbaar vervoer-concessie: "Openbaar vervoer bus Haaglanden-Stad" (hierna: de concessie). Veolia Transport Nederland Holding B.V. c.q. Veolia Transport Nederland Openbaar Vervoer B.V., een dochteronderneming van het Franse *Veolia Environnement*, zal vermoedelijk één van de inschrijvende partijen zijn.

Deze Opinie is opgesteld met het oog op een eventuele deelname van Veolia aan bedoelde aanbestedingsprocedure en heeft mede betrekking op andere besloten vennootschappen die op enigerlei wijze onderdeel zijn van het Franse *Veolia Environnement* c.q. het Franse *VeoliaTransdev*, in het bijzonder de bedrijven behorend bij en ressorterend onder de Nederlandse Connexion Holding. Gemakshalve wordt in het navolgende steeds gesproken over Veolia wanneer op bedoelde deelnemende partij(en) wordt gedoeld.

In deze Opinie wordt uiteengezet dat de commerciële activiteiten van Veolia, voor zo ver deze worden gerealiseerd op de door Israël bezette Westelijke Jordaanoever, in het bijzonder haar bijdrage aan de aanleg en exploitatie van openbaar vervoerverbindingen en daarnaast haar betrokkenheid bij aanleg en exploitatie van een vuilstortplaats, voor Veolia medeverantwoordelijkheid opleveren voor voortgaande schendingen door de Staat Israël van het internationaal recht. Het gaat daarbij om schendingen van internationaal humanitair recht, inclusief bezettingsrecht, en van mensenrechten. Daarnaast schendt Veolia hiermee haar eigen beroepsregels, waaronder internationale *Codes of Conduct* die door Veolia uitdrukkelijk zijn onderschreven.

---

* Deze Opinie is opgesteld op verzoek van de navolgende rechtspersonen: Cordaid, IC-CO, IKV Pax Christi en Oxfam Novib (die in dit verband samenwerken als *United Civilians for Peace*) en Een Ander Joods Geluid

Op grond van internationaal recht hebben Staten en hun organen, daaronder begrepen gemeentes en/of samenwerkingsverbanden zoals het Stadsgewest Haaglanden, de plicht om zich van elke medewerking aan dit type schendingen te onthouden en bovendien de plicht al het mogelijke te doen teneinde aan deze schendingen een einde te maken. Dat betekent dan ook op zijn minst dat ondernemingen die medeverantwoordelijk zijn voor dit type voortgaande schendingen van internationaal recht niet “beloond” mogen worden met overheidsopdrachten en dat een gemeente of samenwerkingsverband alleen al om die reden dient af te zien van het gunnen van een opdracht aan een dergelijke onderneming. Een gemeente die in weerwil hiervan opdrachten verstrekt aan een dergelijke onderneming maakt zich daarmee rechtstreeks kwetsbaar voor aansprakelijkstelling door partijen die ten gevolge van de hier bedoelde schendingen van internationaal recht schade ondervinden.

Op basis van Europese en Nederlandse regels kan een inschrijvende partij onder meer worden uitgesloten van de aanbestedingsprocedure wanneer hij in de uitoefening van zijn beroep een ‘ernstige fout’ heeft gemaakt.

De schendingen van de hier besproken rechtsregels en de medeverantwoordelijkheid van Veolia voor die schendingen zijn van dermate ernstige aard, dat deze moeten worden aangemerkt als een ‘ernstige fout’ in de zin van de aanbestedingsregels.

Het is om deze redenen dat in deze Opinie wordt geconcludeerd dat Veolia ware uit te sluiten van inschrijving op deze openbaar vervoer concessie (10-0729.KKN).

Inhoudsopgave

Inleiding en vraagstelling.....	4
De Aanbestedingsvoorwaarden.....	4
Algemeen	4
“ernstige fout”	6
De aanbestedende partij en het internationaal recht.....	7
Veolia op de Westelijke Jordaanoever	8
De feiten	8
Veolia Transport Nederland Holding B.V. c.q. Veolia Transport Nederland Openbaar Vervoer B.V. als onderdeel van de multinational Veolia	9
Juridische kwalificatie van de bezetting van de Westelijke Jordaanoever.....	9
Schending humanitair recht.....	9
Schending Landoorlogreglement 1907	13
Schending van Mensenrechten.....	15
(Mede-) verantwoordelijkheid Veolia.....	16
Medeplichtigheid.....	16
Eigen verantwoordelijkheid Veolia (beroepsregels).....	17
Consequenties.....	19
Aansprakelijkheid Stadsgewest.....	19
Bij voorbaat of in de loop van het traject uitsluiten van Veolia van inschrijving op deze aanbesteding	19
Conclusie.....	20

Inleiding en vraagstelling

1. Het Stadsgewest Haaglanden is een aanbestedingsprocedure gestart voor een openbaar vervoer-concessie. Het gaat om “Openbaar vervoer bus Haaglanden-Stad” (hierna: de concessie).² De termijn voor ontvangst van de inschrijvingen of van deelnemingsaanvragen sluit op 27 april 2012 om 14.00 uur³.
2. De vraag die in dit Memo wordt behandeld is gebaseerd op de aanname dat Veolia Transport Nederland Holding B.V. c.q. Veolia Transport Nederland Openbaar Vervoer B.V. één van de inschrijvende partijen zal zijn. Deze Opinie heeft mede betrekking op andere besloten vennootschappen die op enigerlei wijze onderdeel zijn van het Franse *Veolia Environnement* c.q. het Franse *Veolia-Transdev*, in het bijzonder de bedrijven behorend bij en ressorterend onder de Nederlandse Connexion Holding. Gemakshalve wordt in het navolgende steeds gesproken over Veolia wanneer op bedoelde deelnemende partij(en) wordt geïndiceerd. Het navolgende stelt de vraag aan de orde in hoeverre de commerciële activiteiten van zusterbedrijven van Veolia Transport Nederland Openbaar Vervoer B.V., dat wil zeggen andere dochters van het multinationale Franse Veolia-moederbedrijf, in het door de Staat Israël bezette Palestijnse gebied (de *West Bank*) een obstakel zouden kunnen c.q. moeten vormen voor het Stadsgewest Haaglanden om met Veolia in zee te gaan .

De Aanbestedingsvoorwaarden

Algemeen

3. De aanbestedende partij hanteert voor de inschrijvers voorwaarden die voor een deel voortvloeien uit wettelijke regelingen en zijn neergelegd in de aankondiging van de opdracht en in het daarbij behorende bestek. De inschrijvende partijen zijn daaraan gebonden, en de aanbestedende partij ook. In de onderhavige zaak is relevant dat in Nederland op grond van ter zake geldende Europese richtlijn⁴ het Besluit aanbestedingsregels voor overheidsopdrachten is vastgesteld⁵. Laatst bedoeld Besluit (hierna: Bao) is op de onderhavige aanbesteding

---

² Zie Aankondiging van de opdracht d.d. 30 augustus 2011

<http://ted.europa.eu/udl?uri=TED:NOTICE:273043-2011:TEXT:NL:HTML>

³ <http://www.aanbestedingskalender.nl/noticedetails.aspx?id=c2b4b999-6e51-4f1e-b909-f49364010409>

⁴ Richtlijn 2004/18/EG van het Europees Parlement en de Raad van 31 maart 2004 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor werken, leveringen en diensten, *PbEU 2004, L 134/114*.

⁵ Besluit van 16 juli 2005, houdende regels betreffende de procedures voor het gunnen van overheidsopdrachten voor werken, leveringen en diensten,
http://wetten.overheid.nl/BWBR0018607/geldigheidsdatum_08-04-2011

dingsprocedure van toepassing. In de onderhavige context is vooral het bepaalde in artikel 45 van dit Besluit relevant, in het bijzonder de hierna aangehaalde bepalingen:

“1.Een aanbestedende dienst sluit iedere gegadigde of inschrijver jegens wie bij een onherroepelijk vonnis of arrest een veroordeling is uitgesproken op grond van artikel 140, 177, 177a, 178, 225, 226, 227, 227a, 227b of 323a, 328ter, tweede lid, 416, 417, 417bis, 420bis, 420ter of 420quater van het Wetboek van Strafrecht van deelneming aan een overheidsopdracht uit.

2.Een aanbestedende dienst kan om dwingende redenen van algemeen belang afwijken van de verplichting, bedoeld in het eerste lid.

3.Een aanbestedende dienst kan van deelneming aan een overheidsopdracht uitsluiten iedere ondernemer:

a. (...)

c. jegens wie een rechterlijke uitspraak met kracht van gewijsde volgens de op hem van toepassing zijnde wet- of regelgeving van een lidstaat van de Europese Unie is gedaan, waarbij een delict is vastgesteld dat in strijd is met zijn beroepsgedragsregels;

d. die in de uitoefening van zijn beroep een ernstige fout heeft begaan, vastgesteld op een grond die de aanbestedende dienst aannemelijk kan maken;

e. (...)

g. die zich in ernstige mate schuldig heeft gemaakt aan valse verklaringen bij het verstrekken van de inlichtingen die ingevolge de artikelen 45 tot en met 53 kunnen worden verlangd, of die inlichtingen niet heeft verstrekt.

4.(...)”

4. Het Stadsgewest heeft in dit verband in het Bestek bepaald dat de inschrijvende partijen uitdrukkelijk dienen te verklaren (en de verklaring rechtsgeldig te ondertekenen) dat geen van de omstandigheden in artikel 45 van het Besluit zich voordoen⁶. Onjuiste inlichtingen en onjuiste verklaringen kunnen op zichzelf ook als uitsluitingsgrond gaan gelden (zie het hiervoor geciteerde artikel 45,

---

⁶ zie onder III.2.1) , <http://ted.europa.eu/udl?uri=TED:NOTICE:273043-2011:TEXT:NL:HTML>; zie ook het bepaalde in artikel 27 van het “Bestek aanbesteding openbaar vervoer bus Haaglanden-Stad” d.d. 26 augustus 2011

derde lid onder g.). Terzijde merk ik op dat het verstrekken van onjuiste inlichtingen uiteraard ook een strafbaar feit oplevert (valsheid in geschrifte).

5. In beginsel zijn de uitsluitingsgronden nauwkeurig wettelijk vastgelegd. Daarbij geldt dat er verplichte uitsluitingsgronden zijn (zie het bepaalde in het eerste lid van artikel 45, met de bijbehorende uitzonderingsmogelijkheid van het tweede lid) en daarnaast zijn er uitzonderingsgronden die niet automatisch tot uitsluiting moeten leiden, maar de aanbestedende partij wel de mogelijkheid geven om tot uitsluiting over te gaan (dat is de in het derde lid van artikel 45 geregelde categorie). In het bijzonder is daarbij uitsluitingsgrond d. voor deze kwestie van betekenis.

“ernstige fout”

6. De invulling van deze uitsluitingsgrond is door de Europese Commissie uitdrukkelijk aan de Lidstaten van de Europese Unie overgelaten. In Nederland zijn in dit verband enige beleidsregels vastgelegd.⁷ Voor deze kwestie gaat het dan om artikel 6 van die beleidsregels, in het bijzonder om:

“Als het door de gegadigde of zijn onderaannemer begaan van een ernstige fout in de uitoefening van zijn beroep artikel 45, derde lid, onder d, van Bao wordt in ieder geval aangemerkt:

- a. (...)
- d. het handelen of nalaten waardoor de lichamelijke integriteit van werknemers of andere personen ernstig in gevaar wordt gebracht;
- e. (...)
- f. het in het kader van de uitvoering van een opdracht hebben begaan van een onrechtmatige daad waaruit ernstige schade is voortgevloeid, □ met dien verstande dat de onder a tot en met f genoemde gedragingen plaatsvinden in het kader van de beroepsuitoefening.”

Blijkens de gebruikte bewoordingen (“in ieder geval”) gaat het bij de in de beleidsregels opgesomde “ernstige fouten” niet om een uitputtende opsomming. Dat betekent dat de aanbestedende partij hier beleidsruimte heeft. Het betekent in elk geval ook dat het begaan van fouten die als (aanzienlijk) ernstiger moeten worden aangemerkt dan de fouten in de zojuist aangehaalde beschrijving in de Beleidsregels, in elk geval als “ernstige fout” in de zin van artikel 45 Bao kwalificeren en daadwerkelijk als uitsluitingsgrond gehanteerd kunnen en afhankelijk van de relatieve ernst van de betrokken “ernstige fout” moeten worden.

---

⁷ Beleidsregels integriteit en uitsluiting bij aanbestedingen in BIBOB-sectoren, *Stcrt.* 2004, 40 http://wetten.overheid.nl/BWBR0016413/geldigheidsdatum_09-04-2011.

7. In dit verband kan worden verwezen naar een uitspraak van de Voorzieningenrechter te Arnhem waarin als volgt werd overwogen:

“4.3. In de toelichting bij het Bao ontbreekt een nadere omschrijving van het begrip ‘ernstige fout’, dat als uitsluitingsgrond is opgenomen in artikel 45 lid 3 Bao, zijnde de implementatie van artikel 45 lid 2 sub d Algemene Richtlijn.”⁸

Vervolgens verwijst de Voorzieningenrechter onder meer naar de zojuist genoemde beleidsregels.

De aanbestedende partij en het internationaal recht

8. Het gaat hier om een overheidsopdracht, waarbij een samenwerkingsverband van gemeenten, het Stadsgewest Haaglanden, de aanbestedende partij vormt. In hoeverre dient het Stadsgewest zich bij een aanbesteding iets gelegen te laten liggen aan regels van internationaal recht?
9. Bezien vanuit het internationaal recht is het Stadsgewest niet vrij om volkenrechtelijke verplichtingen die op de Staat der Nederlanden rusten te negeren. Het staatsaansprakelijkheidsrecht, dat van gewoonterechtelijke aard is en in 2001 is gecodificeerd door de UN International Law Commission⁹, stelt dat iedere staat aansprakelijk gesteld kan worden voor schendingen van het internationaal recht die aan die staat kunnen worden toegerekend. Toerekening van de schending aan de staat kan o.a. plaatsvinden wanneer een orgaan van de staat een schending begaat. Artikel 4 van de ILC Artikelen inzake Staatsaansprakelijkheid stelt:

“1. The conduct of any State organ shall be considered an act of that State under international law, whether the organ exercises legislative, executive, judicial or any other functions, whatever position it holds in the organization of the State, and whatever its character as an organ of the central Government or of a territorial unit of the State.
2. An organ includes any person or entity which has that status in accordance with the internal law of the State.”

In dit artikel en de toelichting daarop stelt de ILC nadrukkelijk dat geen onderscheid gemaakt moet worden tussen de verschillende organen van de staat, en dat ook decentrale overheden, zoals een gemeente, als orgaan van de staat moe-

---

⁸ Vonnis van 27 november 2009, LJN: BV8355

⁹ http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf

ten worden aangemerkt.¹⁰ Dit betekent dat een voor de Staat der Nederlanden geldende verplichting ook geldt voor organen van de Staat, waaronder een gemeente, of zoals hier, een samenwerkingsverband van gemeenten.

10. Het betekent ook dat het Stadsgewest (c.q. de leden er van) zich zal (zullen) moeten verdiepen in de vraag of een inschrijvende partij al dan niet medeverantwoordelijk is te houden voor schendingen van het internationale recht, in het bijzonder schending van het internationale humanitaire recht en de rechten van de mens en fundamentele vrijheden.

Veolia op de Westelijke Jordanoever

De feiten

11. De onderhavige Juridische opinie is een bijlage bij het Rapport “Stadsgewest Haaglanden: Veolia-vervoer onwenselijk en ontoelaatbaar in stad van vrede en recht” (verder ook aangeduid als “het Veolia-Rapport”). De in het Veolia-Rapport gepresenteerde feiten zijn voor deze opinie het uitgangspunt.
12. Daarmee is het uitgangspunt gegeven dat Veolia mede-verantwoordelijk dient te worden gehouden voor de bouw, het onderhoud en de exploitatie van het *Jerusalem Light Rail* project, waarbij Veolia als exploitant ook mede-verantwoordelijk is voor de (wijze van) exploitatie. De precieze ligging van de betrokken tramlijnen, zoals beschreven in het Veolia-Rapport, is eveneens tot uitgangspunt genomen.
13. Met betrekking tot de busdiensten (109 en 110) is relevant dat deze worden geëxploiteerd door een volle dochteronderneming van Veolia.
14. Voor de in het rapport beschreven stortplaats geldt eveneens dat Veolia als mede-verantwoordelijk voor de exploitatie daarvan moet worden aangemerkt.

---

¹⁰ De International Law Commission stelt in zijn toelichting dat “Thus, the reference to a State organ in article 4 is intended in the most general sense. It is not limited to the organs of the central government, to officials at a high level or to persons with responsibility for the external relations of the State. It extends to organs of government of whatever kind or classification, exercising whatever functions, and at whatever level in the hierarchy, including those at provincial or even local level. No distinction is made for this purpose between legislative, executive or judicial organs http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf, zie , pagina 11 par 1.

Veolia Transport Nederland Holding B.V. c.q. Veolia Transport Nederland Openbaar Vervoer B.V. als onderdeel van de multinational Veolia

15. Eveneens is in het Veolia-Rapport uiteengezet dat Veolia Transport Nederland Holding B.V. c.q. Veolia Transport Nederland Openbaar Vervoer B.V. niet alleen een volle dochteronderneming van het Franse moederbedrijf, *Veolia Environnement*, is maar ook dat het (moeder)bedrijf zich internationaal als één geheel presenteert, dus inclusief de dochterondernemingen, en in dat verband ook met geconsolideerde cijfers werkt. Vanuit die achtergrond dient bij de beoordeling van een eventuele inschrijving door Veolia Transport Nederland daadwerkelijk als onderdeel van het gehele concern te worden beschouwd wat ook geldt voor de in Israël en in de bezette gebieden werkzame zuster-ondernemingen, die eveneens volle dochters zijn van het Franse moederbedrijf.

Juridische kwalificatie van de bezetting van de Westelijke Jordanoever

Schending humanitair recht

16. Zoals bekend gaat het bij de Israëlische bezetting van de Westelijke Jordanoever om een kwestie waarover onder meer de Veiligheidsraad en de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties zich herhaaldelijk hebben uitgesproken, welke uitspraken er consequent op neerkomen dat Israël de in 1967 door Israël bezette gebieden ten onrechte heeft bezet en ten onrechte bezet houdt en dient te ontruimen. Niet alleen op politiek niveau is en wordt deze kwestie zeer frequent en indringend besproken, maar inmiddels zijn hierover door het Internationaal Gerechtshof in het kader van een door het Hof gegeven *Advisory Opinion* belangrijke uitspraken gedaan.¹¹ Het Hof heeft vastgesteld dat op deze bezetting de Vierde Conventie van Genève van 12 augustus 1949 van toepassing is en dat het vestigen van nederzettingen in bezet gebied als rechtstreeks strijdig met deze Conventie, in het bijzonder artikel 49, zesde lid, heeft te gelden:

---

¹¹ *Advisory Opinions* van het Internationaal Gerechtshof onderscheiden zich van de arresten van het Hof doordat het daarbij niet gaat om het beslechten van een geschil tussen twee of meerdere Staten, maar om het beantwoorden van een vraag van een orgaan van de Verenigde Naties. Met zo een vraag kunnen andere organen van de VN van het Hof vernemen hoe een bepaalde kwestie juridisch precies moet worden beoordeeld. De *Opinion*, bij de totstandkoming waarvan in beginsel alle lidstaten van de VN betrokken worden, geeft vervolgens de stand van het recht met betrekking tot de kwestie die het onderwerp van de vraag vormt. Als het Hof daarbij een interpretatie geeft van een Verdrag dan is die interpretatie daarmee net zo bindend als dat Verdrag zelf is voor die Staten die partij zijn bij dat Verdrag. De *Opinion* over de Muur waarover het hier gaat, laat dat recht vaststellende karakter overigens goed zien: aan het eind van de *Opinion* formuleert het Hof ook de specifieke verplichtingen die in dit specifieke geval voor de betrokken Staten voortvloeien uit de door het Hof gegeven interpretatie van het recht.

“The Court concludes that the Israeli settlements in the Occupied Palestinian Territory (including East Jerusalem) have been established in breach of international law.”¹²

17. De door Israël bezette gebieden gaan dan ook ten gevolge van deze bezetting niet tot Israëliisch grondgebied behoren. Dit was overigens één van de belangrijkste redenen voor het Internationaal Gerechtshof om in zijn hierboven aangehaalde uitspraak tot de conclusie te komen dat de muur die Israël heeft gebouwd, onrechtmatig is en diensgevolge dient te worden afgebroken voor zover deze zich niet op Israëliisch grondgebied bevindt.
18. Het Hof onderstreept in zijn uitspraak bovendien het internationaalrechtelijk beginsel van *Non-annexation* (overweging 70) en benadrukt dat ‘territorial acquisition resulting from the threat or use of force’ eveneens in strijd is met het internationale recht (overweging 87). In dezelfde overweging stemt het Hof dan ook in met de uitspraak van de Algemene Vergadering van de VN d.d. 24 oktober 1970 dat ‘no territorial acquisition resulting from the threat or use of force shall be recognized as legal’.
19. Het Hof heeft in de uitspraak niet alleen uitgesproken dat Israël verplichtingen heeft ter zake de in strijd met het recht gecreëerde situatie, maar ook dat de door Israël gecreëerde situatie ook voor alle Staten verplichtingen met zich brengt:

“159. Given the character and the importance of the rights and obligations involved, the Court is of the view that all States are under an obligation not to recognize the illegal situation resulting from the construction of the wall in the Occupied Palestinian Territory, including in and around East Jerusalem. They are also under an obligation not to render aid or assistance in maintaining the situation created by such construction. It is also for all States, while respecting the United Nations Charter and international law, to see to it that any impediment, resulting from the construction of the wall, to the exercise by the Palestinian people of its right to self-determination is brought to an end. In addition, all the States parties to the Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War of 12 August 1949 are under an obligation, while respecting the United Nations Charter and international law, to ensure compliance by Israel with international humanitarian law as embodied in that Convention.”¹³

---

¹² *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, I. C. J. Reports 2004, para. 10*, <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1671.pdf>

¹³ <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1671.pdf>, overweging 159

Met andere woorden, van alle Staten wordt – op grond van overwegingen van bindend volkenrecht - actie verwacht om de ontstane situatie te beëindigen en ook belemmeringen weg te nemen die in de weg staan aan het Palestijnse zelfbeschikkingsrecht. Het zal duidelijk zijn dat het belonen van een bedrijf dat met zijn activiteiten op de Westelijke Jordaanoever, in het bijzonder binnen de door Israël feitelijk geannexeerde gebieden, de door het Hof veroordeelde gecreëerde situatie ondersteunt, versterkt en bestendigt precies het tegenovergestelde is van het naleven van de hier door het Hof nog eens vastgelegde verplichtingen.

20. De door het Hof tot uitgangspunt genomen verplichting geldt overigens ook op grond van het bepaalde in artikel 146 van de Vierde Geneefse Conventie:

“Each High Contracting Party shall take measures necessary for the suppression of all acts contrary to the provisions of the present Convention other than the grave breaches defined in the following Article.”¹⁴

Met name het commentaar van het Internationale Rode Kruis maakt duidelijk dat deze verplichting eerder extensief dan beperkt dient te worden begrepen en toegepast:

“[...], under the terms of this paragraph, the Contracting Parties must also suppress all other acts contrary to the provisions of this Convention. The wording is not very precise. The expression "faire cesser" used in the French text may be interpreted in different ways. In the opinion of the International Committee, it covers everything which can be done by a State to avoid acts contrary to the Convention being committed or repeated. [...] [T]here is no doubt that what is primarily meant is the repression of breaches other than the grave breaches listed and only in the second place administrative measures to ensure respect for the provisions of the Convention.”¹⁵

21. Overigens heeft de Staat der Nederlanden in deze procedure bij het Internationaal Gerechtshof als zijn standpunt herhaald, dat de Vierde Geneefse Conventie onverkort van toepassing is op de bezette gebieden.¹⁶ Met andere woorden binnen de Nederlandse rechtssfeer bestaat over de hier relevante juridische kwalificaties geen verschil van inzicht.

---

¹⁴

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/385ec082b509e76c41256739003e636d/6756482d86146898c125641e004aa3c5>

¹⁵ ICRC Commentary to the Fourth Geneva Convention, art. 146 (3)

¹⁶ <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1627.pdf>

22. De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties heeft dit oordeel in meerdere resoluties gevolgd,¹⁷ evenals de VN Mensenrechtenraad¹⁸ en de VN Speciaal Rapporteur inzake de Mensenrechtensituatie in de Bezette Palestijnse Gebieden sinds 1967.¹⁹
23. Artikel 85 (4) van het Eerste Protocol bij Geneefse Conventies stelt daarnaast dat de schending van Artikel 49 (6) GCIV moet worden aangemerkt als een ‘grave breach’ van het Protocol en een oorlogsmisdrijf.²⁰ De kwalificatie als ‘grave breach’ is van belang omdat artikel 86, eerste lid, aan verdragspartijen de verplichting oplegt om deze schendingen te vervolgen.²¹ Schending van genoemd artikel 49 valt bovendien als oorlogsmisdrijf binnen de bevoegdheid van het Internationaal Strafhof, zodat strafvervolgning kan worden ingesteld tegen de persoon die hiervan verdacht wordt.²² Niet alleen de vermeende dader kan hiervoor vervolgd worden, maar ook degene die steun verleent bij het plegen van het misdrijf.²³ Gelet op de bevoegdheidsbepalingen die ook op nationaal ni-

---

¹⁷ De meest recente resoluties betreffen UN General Assembly, Israeli settlements in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, and the occupied Syrian Golan : resolution / adopted by the General Assembly, 18 December 2008, A/RES/63/97, 1; UN General Assembly, Peaceful settlement of the question of Palestine: resolution / adopted by the General Assembly, 22 January 2009, A/RES/63/29; UN General Assembly, Peaceful settlement of the question of Palestine: resolution / adopted by the General Assembly, 21 January 2008, A/RES/62/83.

¹⁸ UN Human Rights Council, Report to the General Assembly on the 2nd session of the Human Rights Council, 22 March 2007, A/HRC/2/9, Res 2/4 (27 november 2006).

¹⁹ UN Human Rights Council, UN Human Rights Council: Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in the Palestinian Territories Occupied since 1967, 29 January 2007, A/HRC/4/17, 32-33.

²⁰ Art. 85 (4) jo. Art. 85 (5) Eerste Protocol. Art. 85 (4) ‘In addition to the grave breaches defined in the preceding paragraphs and in the Conventions, the following shall be regarded as grave breaches of this Protocol, when committed wilfully and in violation of the Conventions or the Protocol: (a) the transfer by the Occupying Power of parts of its own civilian population into the territory it occupies, or the deportation or transfer of all or parts of the population of the occupied territory within or outside this territory, in violation of Article 49 of the Fourth Convention;’ Artikel 85 (5) voegt daaraan toe dat ‘without prejudice to the application of the Convention and of this Protocol, grave breaches of these instruments shall be regarded as war crimes’.

²¹ Art. 86 (1) stelt dat ‘the High Contracting Parties and the Parties to the conflict shall repress grave breaches, and take measures necessary to suppress all other breaches, of the Conventions or of this Protocol which result from a failure to act when under a duty to do so’.

²² Art. 8 (1) jo. Art. 8 (2) (b) sub viii.

²³ Art. 25 (3) sub c Rome Statuut stelt dat een persoon strafrechtelijk aansprakelijk gesteld kan worden wanneer hij ‘for the purpose of facilitating the commission of such a crime, aids, abets or otherwise assists in its commission or its attempted commission, including providing the means for its commission’.

veau voortvloeien uit de Geneefse Conventies is vervolging van Veolia medewerkers dan ook niet uitsluitend een theoretische mogelijkheid.²⁴

24. Overigens blijft de schending van de Vierde Geneefse Conventie hier niet beperkt tot artikel 49, maar volgt uit het Veolia-Rapport dat hier ook het verbod van artikel 53 wordt geschonden.²⁵

Schending Landoorlogreglement 1907

25. Verder geldt nog dat het internationaal recht een bezetting beschouwt als een tijdelijke status. Dit volgt onder meer uit Artikel 42 van het Landoorlogreglement, waarin een bezetting als volgt wordt gedefinieerd:

“Territory is considered occupied when it is actually placed under the authority of the hostile army. The occupation extends only to the territory where such authority has been established and can be exercised”.

Hiermee verwerft de bezettende macht de verantwoordelijkheid en het beheer over de gebieden die zich onder zijn autoriteit bevinden en wordt hij beschouwd als beheerder en vruchtgebruiker van openbare werken, wat gepaard gaat met een plicht om deze werken te beschermen.²⁶

26. Welke rechten en plichten de bezettingsmacht heeft door zijn status als tijdelijke autoriteit op het land, wordt uiteengezet in Artikel 43, waarvan in het algemeen wordt aangenomen dat het gewoonterechtelijke status heeft. Dit is de kernbepaling van het internationaal bezettingsrecht en vereist dat de bezetter ‘shall take all the measures in his power to restore, and ensure, as far as possible, public order and safety, while respecting, unless absolutely prevented, the laws in force in the country’.²⁷ Echter, met het oog op het tijdelijke karakter van de bezetting verbiedt dit artikel dat de maatregelen die de bezettingsmacht neemt, leiden tot een permanente wijziging van de infrastructuur. Het Jerusalem Light Rail Project heeft een dergelijk permanent karakter en moet daarom worden aangemerkt als een schending van het bezettingsrecht.

---

²⁴ Op 13 oktober 2010 maakte het Openbaar Ministerie bekend dat zij onderzoek doet naar de betrokkenheid van het Nederlandse bouwbedrijf Riwal bij de bouw van de (door het Internationaal Gerechtshof als illegaal bestempelde) Afscheidingsmuur op de Westelijke Jordaanoever.

²⁵ Art. 53. Any destruction by the Occupying Power of real or personal property belonging individually or collectively to private persons, or to the State, or to other public authorities, or to social or cooperative organizations, is prohibited, except where such destruction is rendered absolutely necessary by military operations.
<http://www.icrc.org/ihl.nsf/385ec082b509e76c41256739003e636d/6756482d86146898c125641e004aa3c5>

²⁶ Art. 55 Landoorlogreglement.

²⁷ Art. 43 Landoorlogreglement.

27. Daarnaast kan uit de formulering van Artikel 43 worden afgeleid dat de bezetter de plicht heeft om de openbare orde en veiligheid te waarborgen en daarbij de bestaande wetten te respecteren, tenzij er omstandigheden zijn die dit niet toelaten. Deze omstandigheden moeten worden begrepen als veiligheidsbelangen. Hierbij dient dus een afweging te worden gemaakt tussen enerzijds de belangen van de bezetter en anderzijds de belangen van de bevolking, zoals ook door het Israëliisch Hooggerechtshof werd bevestigd.²⁸ Dat de Palestijnse bevolking geen enkel voordeel geniet van de aanleg van deze trambaan wordt in het Veolia-Rapport uiteengezet, zodat de aanleg van het desbetreffende openbaar vervoer dus als strijdig met het bepaalde in artikel 43 van het Landoorlogreglement moet worden aangemerkt.
28. In dit verband is – middels de exploitatie van de in het Veolia-Rapport genoemde vuilstortplaatsen – ook sprake van schending van artikel 55 van het Landoorlogreglement nu deze exploitatie grote schade toebrengt aan het land en de waterreserves die essentiële bestaansmiddelen zijn van de Palestijnse bevolking. Precies deze schending werd in 2009 door de Algemene Vergadering van VN veroordeeld met resolutie 63/201, waarin Israël opgeroepen om het storten van afval op de Westelijke Jordaanoever te staken, omdat hiermee de natuurlijke hulpbronnen van de Palestijnen in gevaar worden gebracht, evenals de leefomgeving en gezondheid van de Palestijnse bevolking.²⁹
29. Overigens worden de hier besproken juridische kwalificaties, in het bijzonder de schendingen van de Vierde Geneefse Conventie, ook op politiek, Europees niveau gedeeld. Recent heeft de Raad van de Europese Unie zijn standpunt over

---

²⁸ *HCJ 393/82 Jam'iat Iscan Al-Ma'almoun v. Commander of the IDF Forces in the Area of Judea and Samaria – Judgment*. In deze zaak liet Rechter Barak zich in de volgende bewoordingen uit: 'We must always consider this parameter when ruling on the scope of the power of the military government. It seems to me, therefore, that long term infrastructural investments which may bring about permanent changes that may remain following the termination of a military government are permitted, if they are required for the benefit of the local population and provided they do not bring about a substantive change in the fundamental institutions of the Area. This approach appropriately balances the needs of a proper government which cares for the local population and ensures its interests, not just for the short term but for the long term also, whilst not freezing its development but rather considering the "dynamics of life" (in the words of Justice Shamgar in HCJ 69/81, 493 [5], at 709), and the natural limitation placed on the military government, which is temporary and derives its power from the laws of war', par. 27.

²⁹ Paragraaf 6 stelt dat *Also calls upon* Israel, the occupying Power, to cease the dumping of all kinds of waste materials in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, and in the occupied Syrian Golan, which gravely threaten their natural resources, namely water and land resources, and pose an environmental hazard and health threat to the civilian populations.' A/RES/63/201 (28 January 2009)

de status van de bezette gebieden in duidelijke bewoordingen herhaald en vastgelegd:

“Our views on settlements, including in East Jerusalem, are clear: they are illegal under international law and an obstacle to peace.

[...]

The EU will not recognize any changes to the pre-1967 borders, including with regard to Jerusalem, other than those agreed by the parties.” (Persbericht 13 december 2010)³⁰

Een standpunt dat op 6 april 2011 nog werd herbevestigd door de “Minister van Buitenlandse Zaken” van de EU, Catherine Ashton:

“I reiterate that the EU considers that settlement activities in the West Bank, including East Jerusalem, are illegal under international law, undermine trust between the parties and constitute an obstacle to peace.”³¹

En ook recent liet zij zich in dergelijke bewoordingen uit zoals door het Israëlische dagblad *Haaretz* werd bevestigd:

“The European Union's Foreign Minister Catherine Ashton criticized on Thursday Israel's recent approval of new homes in the West Bank settlement of Shilo, adding that Israeli settlements were "illegal under international law." “³²

Schending van Mensenrechten

30. Het lijkt geen twijfel dat Israël zich jegens de Palestijnen in de bezette gebieden schuldig maakt aan mensenrechtenschendingen. Voor het onderhavige onderwerp zijn die niet alle van belang. In elk geval heeft de feitelijke annexatie van delen van het bezet gebied tot gevolg dat het bepaalde in artikel 1 en in artikel 12 van het Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (recht op zelfbeschikking resp. recht op vrije verplaatsing en vrije vestiging) wordt geschonden.³³

---

³⁰

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/118456.pdf

³¹

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/121305.pdf

³² <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/eu-s-ashton-criticizes-israel-for-approval-of-illegal-settlement-homes-1.414327>

³³ Internationaal Verdrag Inzake Burgerlijke en Politieke Rechten, art 1 en art 12.
<http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>

31. De wijze waarop de hier in het geding zijnde tram- en busverbindingen worden geëxploiteerd (naar moet worden aangenomen in opdracht van de Staat Israël, maar in elk geval mede onder verantwoordelijkheid van Veolia), kan ook zonder nadere toelichting als discriminatoir jegens de Palestijnse bevolking worden gekenschetst. Ook dat gegeven levert op zich zelf een – per definitie – voortdurende schending op van het discriminatieverbod neergelegd in het zojuist genoemde Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en meer specifiek in het Internationaal Verdrag Inzake de Uitbanning van Alle Vormen van Rassendiscriminatie (IVUR).³⁴

(Mede-) verantwoordelijkheid Veolia

Medeplichtigheid

32. Zoals uit het Veolia-rapport blijkt vormen de activiteiten van Veolia (zowel op het middels de Muur feitelijk geannexeerde gebied als daarbuiten) een belangrijk middel voor het transport van de bevolking uit Israël naar bezet gebied en daarmee ook een belangrijk middel voor de ondersteuning, versterking en bestendiging daarvan.
33. Nog in 2010 sprak de VN Mensenrechtenraad zich over precies deze kwestie uit in het kader van een algemenere Resolutie met betrekking tot, kort gezegd, de bezette gebieden:

“5. *Expresses its grave concern at:*

(a) The continuing Israeli settlement and related activities, in violation of international law, including the expansion of settlements, the expropriation of land, the demolition of houses, the confiscation and destruction of property, the expulsion of Palestinians and the construction of bypass roads, which change the physical character and demographic composition of the occupied territories, including East Jerusalem and the Syrian Golan, and constitute a violation of the Fourth Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, of 12 August 1949, and in particular article 49 of that Convention, and recalls that settlements are a major obstacle to the establishment of a just and comprehensive peace and to the creation of an independent, viable, sovereign and democratic Palestinian State;

(b) (...)

---

³⁴ IVUR, art. 2(1), resp. art. 5 (f) <http://www2.ohchr.org/english/law/cerd.htm>

(g) The Israeli decision to establish and operate a tramway between West Jerusalem and the Israeli settlement of Pisgat Zeev, which is in clear violation of international law and relevant United Nations resolutions;³⁵

34. De activiteiten van Veolia, die ondanks alle internationale kritiek ook steeds worden gecontinueerd, zijn zodanig van aard dat deze de in het voorgaande besproken schendingen van internationaal recht, waaronder begrepen schendingen van de rechten van de mens, ondersteunen, versterken en bestendigen, waarmee Veolia daaraan in strafrechtelijke zin medeplichtig is geworden (en is) en daarvoor medeverantwoordelijk is in civielrechtelijke zin. In dit verband kan nog worden verwezen naar de *Findings of the London Session* van het *Russell Tribunal on Palestine* dat zich van 20 tot en met 22 november 2010 heeft gebogen over *Corporate Complicity in Israel's violations of International Humanitarian & International Human Rights Law*³⁶, een buitengewoon gezaghebbend tribunaal van ter zake zowel politiek als volkenrechtelijk deskundigen, dat op basis van uitvoerig onderzoek onder meer concludeerde dat 'as the economic activities undertaken by corporations in the Israeli settlements contribute to the perpetuation of the settlements, they constitute complicity in a war crime'.³⁷

Eigen verantwoordelijkheid Veolia (beroepsregels)

35. Naast de juridische plichten van staten hebben ook bedrijven zelf verantwoordelijkheden ten aanzien van respect voor de rechten van de mens tijdens de ontplooiing van hun zakelijke activiteiten. De belangrijkste daarvan zijn de *Guidelines for Multinational Enterprises* die in 2001 zijn opgesteld in het kader van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OEESO).³⁸ Volgens deze aanbevelingen behoren ondernemingen 'de mensenrechten van degenen die gevolgen van hun activiteiten ondervinden te respecteren, zulks in overeenstemming met de internationale verplichtingen en verbintenissen die de regering van het gastland zijn aangegaan' en 'zich te onthouden van ongepaste inmenging in politieke aangelegenheden in het gastland'.³⁹
36. Ook in het kader van de Verenigde Naties zijn dergelijke richtlijnen opgesteld. Zie de *UN Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and*

---

³⁵ <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/o/37BF1829818DoB788525770D00536076>, nadruk toegevoegd

³⁶ <http://www.russelltribunalonpalestine.com/en/sessions/london-session>

³⁷ t.a.p., pagina 28, 5.4B.12

³⁸ <http://www.oesorichtlijnen.nl/wp-content/uploads/Richtlijnen/NL%20tekst%20richtlijnen.pdf>

³⁹ art 2 en art. 11.

Other Business Enterprises with regard to Human Rights, waarin onder meer is bepaald:

‘States have the primary responsibility to promote, secure the fulfilment of, respect, ensure respect of and protect human rights recognized in international as well as national law, including ensuring that transnational corporations and other business enterprises respect human rights. Within their respective spheres of activity and influence, transnational corporations and other business enterprises have the obligation to promote, secure the fulfilment of, respect, ensure respect of and protect human rights recognized in international as well as national law, including the rights and interests of indigenous peoples and other vulnerable groups’.⁴⁰

37. Een vergelijkbare bepaling kan worden gevonden in de VN *Global Compact Principles*. Op 12 juni 2003 is Veolia toegetreden tot het Global Compact en heeft zich daarmee uitdrukkelijk verplicht om bij zijn zakelijke activiteiten o.a. de volgende richtlijnen te accepteren⁴¹:

‘1. bedrijven moeten de bescherming van de mensenrechten ondersteunen en respecteren;
2. bedrijven moeten medeplichtigheid aan mensenrechtenschendingen voorkomen.’⁴²

38. Daarnaast heeft Veolia in het kader van haar *ethics-programme* zélf in 2008 beroepsregels opgesteld onder de titel *Ethics, Commitment and Responsibility*.⁴³ Hierin staan de fundamentele waarden en principes genoemd die door de werknemers van Veolia worden uitgedragen, waar dan ook ter wereld.⁴⁴ Zo verklaart dit document dat ‘we allow no exceptions to this principle of strict respect for the law [...]. It applies to every country where Veolia Environnement operates and to every employee’.⁴⁵ Daarnaast stelt Veolia zich volgens de richt-

---

⁴⁰ Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/2003/12/Rev.2 (2003). <http://www1.umn.edu/humanrts/links/norms-Aug2003.html#approval> art 2. Een vergelijkbare bepaling kan worden gevonden in de VN Global Compact Rules, waarin staat dat bedrijven de bescherming van de mensenrechten moeten ondersteunen en respecteren, en medeplichtigheid aan schendingen voorkomen (Beginsel 1 en 2). <http://www.unglobalcompact.org/aboutthegc/thetenprinciples/index.html>

⁴¹ <http://www.unglobalcompact.org/participant/9933-Veolia-Environnement>

⁴² Principle 1 en 2.

⁴³ http://www.veolia.com/veolia/ressources/files/1/2288.ethics-programme_en.pdf

⁴⁴ http://www.veolia.com/veolia/ressources/files/1/2288.ethics-programme_en.pdf

p. 3.

⁴⁵ Volgens een toelichting op dit beginsel omvat dit onder meer het respecteren van Veolia’s contractuele verplichtingen en respect voor wet- en regelgeving, in het bijzon-

lijnen ten doel om de dagelijkse leefomstandigheden te verbeteren van gemeenschappen waarin zij haar zakelijke activiteiten ontplooit.⁴⁶

Consequenties

Aansprakelijkheid Stadsgewest

39. In het voorgaande is gewezen op de verplichting van een orgaan van de Staat der Nederlanden (een gemeente en ook een entiteit als het Stadsgewest vallen onder die definitie) op de Staat rustende volkenrechtelijke verplichtingen na te leven. Het schenden van die verplichting door het Stadsgewest zal mogelijkerwijs tot volkenrechtelijke aansprakelijkheid van de Staat leiden. Maar in zo'n geval zou het Stadsgewest ook zelf aansprakelijk kunnen worden gehouden, bijvoorbeeld door Palestijnen die uit de desbetreffende gebieden zijn verdreven en/of, indien aan een aantal voorwaarden is voldaan, door een Palestijnse maatschappelijke organisatie die zich krachtens haar doelstellingen en feitelijke activiteiten richt op het behartigen van de belangen van de Palestijnse bevolking in het desbetreffende gebied. In al die gevallen geldt dat daar waar handelen gericht op het beëindigen van de met het volkenrecht strijdige situatie c.q. activiteiten geboden is, het Stadsgewest die verplichtingen schendt door juist een bedrijf dat instrumenteel is in het ondersteunen, versterken en bestendigen van die situatie te belonen en te versterken door aan dat bedrijf substantiële opdrachten te verstrekken.
40. Maar met het vooruitkijken naar mogelijke aansprakelijkheden ten laste van het Stadsgewest lopen we wel enigszins op de zaken vooruit, terwijl het uiteraard veel zinvoller is te voorkomen dat deze discussie moet worden gevoerd.

Bij voorbaat of in de loop van het traject uitsluiten van Veolia van inschrijving op deze aanbesteding

41. Dat de bezetting van de Westelijke Jordaanoever strijdig is met het internationaal recht en met de rechten van de mens, dient, zoals uit het voorgaande blijkt, ook door het Stadsgewest Arnhem en Nijmegen zonder meer als uitgangspunt te worden genomen. Dat gegeven en de feitelijke rol die Veolia in deze context speelt, moet op zich zelf al tot de conclusie leiden dat het het Stadsgewest niet vrijstaat om met Veolia zaken te doen, wat dan ook tot gevolg zou moeten heb-

---

der die bepalingen die verband houden met eerlijke concurrentie, corruptie en politieke contributies. P. 6

⁴⁶ 'Vis-à-vis third parties this responsibility shall aim at improving the day-to-day living conditions of communities affected by Veolia Environnement's business activities': http://www.veolia.com/veolia/ressources/files/1/2288,ethics-programme_en.pdf, p.

9.

ben dat het Stadsgewest Veolia bij voorbaat uitsluit van inschrijving op de onderhavige aanbesteding 10-0729.KKN.

42. Daarnaast moet worden geconcludeerd dat Veolia met de in het Veolia-rapport beschreven activiteiten zich schuldig heeft gemaakt en schuldig blijft maken aan een “ernstige fout” in de zin van artikel 45, derde lid, onder d, van het Bao, op grond van welke omstandigheid het Stadsgewest Veolia van deze aanbesteding kan uitsluiten. Gelet op de aard van de “ernstige fouten” die in het kader van de in het voorgaande besproken Beleidsregels worden genoemd, kan er redelijkerwijs geen twijfel over bestaan dat het Stadsgewest in deze kwestie niet alleen tot die (al dan niet bij voorbaat) uitsluiting *kan* overgaan, maar gezien de ernst van het *voortgaande* handelen van Veolia en gelet op de overige belangen die hier in het geding zijn tot die uitsluiting zal *moeten* overgaan.
43. Ook de in het voorgaande beschreven en voor Veolia geldende beroepsregels leiden, indien deze worden toegepast op de feiten zoals deze uit het Veolia-Rapport naar voren komen, tot de conclusie dat ook vanuit deze invalshoek bezien gesproken moet worden van een “ernstige fout” aan de zijde van Veolia. Immers dit bedrijf prijst zich blijkens haar website⁴⁷ aan als een onderneming die respect voor het recht, voor mensenrechten en fundamentele vrijheden hoog in het vaandel draagt, maar blijkt dus juist op het gebied van deze belangrijke, fundamentele, kwesties een pertinent onjuist beeld te schetsen, terwijl op het punt van de betrouwbaarheid van een onderneming die aan een openbare aanbesteding meedoet zeker in verband met kwesties van oorlog en vrede geen onduidelijkheid mag bestaan. Ook op deze grond geldt dat (al dan niet bij voorbaat) uitsluiting van Veolia zal moeten volgen.
44. Tot slot geldt dat geheel los van de bezette-gebieden-problematiek onderzocht zou moeten worden of de gevallen van omkoping en corruptie genoemd in het Veolia-rapport in paragraaf 2.6 aanleiding zou moeten geven tot uitsluiting van Veolia op grond van het bepaalde in het eerste lid van artikel 45 van het Besluit aanbestedingsregels voor overheidsopdrachten⁴⁸.

Conclusie

Het is op grond van al de in deze Opinie uiteengezette redenen dat wordt geconcludeerd dat Veolia ware uit te sluiten van inschrijving op de onderhavige openbaar vervoer concessie “Openbaar vervoer bus Haaglanden-Stad” (10-0729.KKN).

---

⁴⁷ Zie voorgaande voetnoot

⁴⁸ Zie punt 3. van deze notitie en de bijbehorende voetnoot